

La comarca de la Selva i els primers tapers catalans

Benet Julià i Figueras

El fenomen social i econòmic que representà l'expansió tapera en les nostres comarques, sobretot durant el segle passat, ha induït els estudiosos locals a investigar quan i el per què tingué lloc la implantació d'aquesta activitat laboral entre nosaltres.

Sabem que el segle XVIII destaca per l'increment de l'exportació catalana basada en la producció agrària, la indústria sobretot de l'aiguardent i d'algunes manufactures artesanals, on podríem incloure la fabricació inicial dels taps. Però com que aquesta activitat, per modesta i perifèrica, no es troba citada en les Històries econòmiques del país, tenim més motius per aportar qualsevol dada, per insignificant que sigui, ja que ens permetrà revalorar més el seu coneixement.

Quan a finals del 1600 els francesos comencen a explotar els seus vins escumosos, embotellats en recipients de vidre, no troben ni trobaran durant més de tres-cents anys tap més idoni que l'obtingut del suro que compren a països meridionals i que artesans improvisats els elaboraran. Per això tenim que al port de Sant Feliu de Guíxols, centre del mercat surer, es passa de petits embarcaments de 100-200 dotzenes de panes de suro en aquella època a més de 2.000 dotzenes a la dècada dels anys trenta de la centúria que estudiem.

Però ja sigui que els tapers francesos improvisats, no donaven l'abast o bé que fos més rendible comprar taps fets en el mateix lloc de l'obtenció del suro o també que hi hagués una més certa habilitat manual per part dels nostres paisans, la realitat fou que començà a néixer al Rosselló, cap al 1730, la fabricació intensiva, que s'estengué ràpidament per l'altre vessant dels Pirineus i assenyala la vila d'Agullana com la pionera d'aquesta indústria a Catalunya en establir-se la primera fàbrica coneguda a meitat de centúria.¹

Per la nostra part i amb la documentació que aportem, creiem que aques-

1. MEDIR JOFRA, Ramiro: *Historia del gremio corchero*. Ed. Alhambra, p. 7 i succ. Madrid, 1953.

ta afirmació ha de revisar-se i situar la comarca de la Selva, concretament la localitat de Tossa, com a capdaventera, en poder-s'hi demostrar l'existència de la fabricació ja d'abans del 1739. Aquest fet podia haver estat determinat en confluïr diversos factors, uns de locals i els altres humans. Dels primers tindriem l'abundància i la bona qualitat del suro del país, com ho demostra l'augment ja indicat en l'exportació, com així mateix l'atenció més extensa que trobem, en els contractes de masoveria, als capítols referents a l'explo-tació dels boscos surers. Igualment en documents notariais d'aquells anys surten consells i recomanacions per obtenir una pela de l'escorça del suro que no pugui perjudicar l'arbre en un futur, i destaca, per exemple, l'exhor-tació a practicar-la a més dels mesos bons de l'estiu, en època de «lluna nova» i mai a «contralluna» per ésser, aquesta, perjudicial a la planta. Precisament en un escrit de recriminació a uns peladors guixolencs que feren mal ús en la pela dels boscos del Mas Semir de Crota de la Vall d'Aro, surt per pri-mera vegada (almenys que jo conegui) la denominació de «ganxó» a un dels amonestats.²

Un altre d'aquests factors seria marítim. Tossa té petites platges i cales aptes per a poder atracar naus de poc calat com ho eren freqüentment els llondros, tartanes i canaris, habituals bastiments de cabotatge d'aquesta costa amb una modesta càrrega de fins a 400 quintars.

La proximitat del port de Sant Feliu de Guíxols era un altre element a tenir en compte, ja que era considerat com el més important en el comerç surer (com ja hem indicat) de tot el Principat. Ens ho confirma un escrit notarial de dos comptadors de suro ganxons, on, a més, podem informar-nos de diversos aspectes tant de la professió i l'actuació professional llurs, com del paper dels factors locals, representants de les cases angleses i franceses, principals clients nostres.³

Anem ara als factors humans; com que l'ús del suro és immemorial, se-gons sabem pels autors clàssics, en coneixem la utilització, entre altres coses, per a tapar recipients que contenen, principalment, líquids. En la nostra costa, les excavacions arqueològiques submarines ho confirmen en recuperar àmfores romanes o ibèriques, tancades hermèticament encara per grans taps de suro.

2. Arxiu Provincial de Girona. Llibres de notaria de St. Feliu de Guíxols, 7-X-1730.

3. Id. Id., 19-IV-1724. «Testimonial de Cosme Ferrer Taya de 40 anys, Joan Pi de 35 anys, bras-sers de St. Feliu de Guixols, que lo estil, pràctica i costum de rebre lo suro que los mercaders o negociants, compran i han comprat en esta Vila i totes ses cercanies, es avui en dia i ha estat sempre que los dits mercaders envien persona pràctica per comprar i rebre lo dit suro comprat o concertat i esta persona quant lo va comptant, lo va triant, es a saber, que lo suro bo i rebedor lo posa en un partit i lo dolent o de rebuig lo posa en altre partit. I despres lo dolent lo torna a comptar i se posen dos persones per una i una vegada, tres per una, segons la qualitat del dit suro i la quan-titat de dotzenes que se troben així comptat las rebi i paga lo Mercader al venedor relenades i des-tretes, empero quatre dotzenes per centenar que se donen al comprador i tan un com l'altre estan i han estat sempre el que fa i diu la dita persona pràctica o comptador del dit suro sense contra-dicció alguna i en la present Vila a ont es la major i quasi tot el comerç de suro de la Costa del Mar del present Principat se troben diferentes persones destinades i que fan aquest ofici de comprar i rebre suro com nosaltres els dits atestants i altres a la declaració dels quals sempre han estat i observat los compradors i venedors de suro tot lo que diem ser aixís i saber perque per los Srs. Benet Pellicer que es factor dels anglesos i Benet Bas factor de la Companyia dels Durand de Barcelona, que son els que compren les majors partides de suro, nosaltres dits atestants lo comptam i rebem en la conformitat que tenim dit i expressat i així també ho havem practicat per altres i havem vist i oit a dir ferse i practicarse avui dia i sempre en la present Vila i altres punts com tota la Vall Daro, Llagostera, Calonge, St. Cebrià dels Alls, Caldas Malavella, Sta. Ceculina, Cassà de la Selva i altres llocs on nosaltres havem comptat i rebut suro per dits Srs. Mercaders...»

No és estrany, doncs, que hi pogués haver a les zones sureres una certa tradició familiar d'habilitat manual per a confeccionar-ne, fins a l'extrem d'arribar a crear un petit mercat a semblança del que coneixem de països tan allunyats com l'Anglaterra del 1600. Per això, quan a principis de segle, comencen a aparèixer les grans cases xampanyeres franceses (Ruinart el 1722, Moët el 1744) coincideix amb la màxima demanda de taps i l'aparició de tapers gavatxos per les nostres contrades, no sabem si per poder treballar el suro més a prop del seu origen o per ensenyar la gent d'aquí. Així mateix, el segle passat hi havia la tradició, en alguns pobles tapers, d'un misteriós francès, tancat a la seva cambra per treballar d'amagat i no poder-li copiar l'ofici de taper, cosa que a la llarga feien els tafaners de la casa. Llegenda o no, aquest record ens insinua que al nostre poble hi havia la memòria vaga que eren francesos els primers que posaren en marxa l'evolució d'una artesanía casolana a una fabricació intensiva, font d'una centúria de prosperitat.⁴

Aviat els del nostre país començarien l'aventura de la fabricació del tap; encara que copiessin i n'aprenguessin, hi hauria, a més, com sostenim, una certa habilitat manual en alguns d'ells que ràpidament els féu prosperar molt més aviat que no pensem, ja que la presència del nom genèric de taper en els documents oficials vindrà anys més tard quan ja serà reconegut el gremi dels treballadors o fabricants de taps de suro.

Centrant-nos ara en la primacia dels tapers selvatans, per demostrar-ho aportem el testimoni de tres tapers francesos que l'any 1739 treballaven a Tossa, feia més d'un any, per a l'empresari Guerau Esteve Llach, a la casa del qual «es fan i fabriquen taps», segons les detallades explicacions d'un document notarial, sobre una promesa de compra de taps feta al dit Guerau Esteve per un marxant de la nació veïna, monsieur Liejant davant de tres testimonis, els susdits tapers francesos, i que posteriorment es féu enrera.⁵

Deixant de banda el plet que es ventilava, de la lectura d'aquest document notarial obtenim la dada de l'empresari tossenc, Guerau Esteve Llach com a primer capdaverter de la indústria tapera local. L'antiguitat del seu obrador podem situar-la d'una manera certa abans del 1739, segons declaracions dels seus empleats; a més el relatiu prestigi que obté entre marxants francesos que fins i tot obliga Liejant a apartar-se de la seva ruta de Sant Feliu a Barcelona, per atracar a Tossa, escollir la mercaderia i parlar directament amb el fabricant Esteve, reputació que no es podia obtenir en quatre dies, sinó a còpia de temps, ens suggereix que la seva existència es remunta gairebé l'època que s'indica de l'inici al Rosselló de la fabricació tapera.

Igualment el fet de treballar-hi tapers francesos ens indica la decisió del nostre empresari de suplir la falta de personal del país amb treballadors ido-

4. MEDIR JOFRA, Ramiro: Obra citada, p. 13. Poblacions veïnes de Tossa amb aquesta llegenda, tenim Llagostera i St. Feliu de Guixols en la família de Josep Castelló (a) Pistolet, atzambler que vivia a llevant del raval de Tueda i a 1721 fa testament. Posteriorment hi ha el seu fill amb el mateix nom.

5. Llibre de notaria de St. Feliu de Guixols, 25-VI-1739. Declaracions de Pierre Babie de 27 anys, de Paris; de Pierre Barry, 24 anys, de Baiona i Joseph Blanxart de 19 anys de Bordeus, fabricants de taps de suro a Tossa en la casa de Garau Esteve Llach. «... que trobantme (P. Babie) cosa de tres setmanes ha, en la present vila de St. Feliu, en companyia de Esteve Liejant marxant de Paris me digué y encomenà que digués a Garau Esteve Llach negociant de Tossa que li enviás tots los taps que tingués fets en sa casa conforme lo tractat y ajustat entre ells dos... i passá per Tossa el dit Liejant (P. Barry) y trobantse en la casa del dit Garau Esteve Llach a ont se fan y se fabrican los taps, reconegué los de la caixa del dit P. Barry y digué que eren bons... y reconegué una bala de taps (J. Blanxart) el dit Liejant, que Garau Esteve feya fer per ell... digué que estava content de ells...»

nis per a la professió, ofici que entraria a l'etapa d'ésser ben remunerat, ja que fou una de les característiques de la nova indústria de donar feina a molta gent i ésser generosa en la seva retribució. Com a exemple, el mateix Tossa a finals del segle XIX tenia ocupades més de 200 persones amb una producció de 76.500 taps l'any.

Però també aquesta facilitat per guanyar diners creà un cert tipus de professional malgastador. Vull acabar aquest treball i ho faig d'una manera informal, aportant una cançó popular selvatana i pretesament tossenca, que diu:

Ai mares, si teniu filles
no les deu a cap taper
perquè al cap de la setmana
ja no tenen cap diner.